

В.Б. РОДЧЕНКО, канд. екон. наук, доцент, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків,
Д.О. СЕРЬОГІНА, аспірант, ХНАМГ, Харків.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

В рамках даної роботи був проведений порівняльний аналіз розвитку міст-мільйонерів України та Росії, а також виходячи з отриманих результатів проведена оцінка розвитку міських територій зазначених країн в цілому.

В рамках данной работы был проведен сравнительный анализ развития городов-миллионеров Украины и России, а также исходя из полученных результатов проведена оценка развития городских территорий отмеченных стран в целом.

Within the framework of this work the comparative analysis of development of cities-millionaires of Ukraine and Russia was conducted, and also coming from got results the estimation of development of city territories of the noted countries of on the whole is conducted.

Сучасну цивілізацію можна впевно назвати міською цивілізацією. Згідно з статистичними дослідженнями Статкомітету СНД в містах і селищах міського типу проживає 68% населення України і більше 70 відсотків мешканців Росії [7].

Схожість процесів розвитку міських територій Росії і України ґрунтується на їх геополітичному положенні, загальній історії, що призвела за собою тісне переплетіння етнічних, мовних, економічних, а також безліч інших зв'язків. Сьогодні українські і російські міста зазнають складний і доволі стихійний процес переходу від свого радянського минулого до нової капіталістичної форми відносин.

Впродовж останніх десяти років багато дослідницьких організацій, вчених, а також політиків і засобів масової інформації задаються питанням в якій з двох країн найбільш сприятливі умови для життя городян [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Проведений аналіз вітчизняних і зарубіжних робіт показав, що на загальному фоні урбанізації провідна роль належить великим містам- мільйонерам. Враховуючи вищевикладене в даній роботі було поставлено завдання: визначити відмінності у рівні соціально-економічного розвитку міст- мільйонерів України та Росії, виходячи з отриманих результатів оцінити розвиток міських територій країн в цілому.

Існують різні підходи до групування міських поселень за чисельністю населення. Дослідник російських міст В. Семенов-Тян-Шанський пропонує по цілому ряду міркувань виділяти столичні міста (мільйон мешканців і більше), великі (100 000-1 млн мешканців) та інші [8]. По загальноприйнятій класифікації ООН міста -мільйонери – це міські поселення з понад 1 мільйон мешканців [9]. Залежно від чисельності населення в офіційних статистичних джерелах містами-мільйонерами вважаються міські поселення з населенням більш ніж 1 мі-

льйон та менш ніж 2 мільйони. Міста де мешкає більш ніж 2 мільйони пропонується відносити до групи міст-мультимільйонерів [7, 10]. Остання класифікація є найбільш прийнятною при проведенні аналізу соціально – економічного розвитку міст різних країн. Таким чином, зазначена класифікація призвела до аналізу наступних міських поселень (табл.1).

Оцінка соціально-економічного розвитку кожного з зазначених міст проводиться шляхом виявлення і кількісної оцінки ступеня присутності чинників, що дає можливість оцінити території у порівнянні з іншими містами. Аналіз досліджень українських та зарубіжних науковців виявив доцільність проводити оцінку регіонів у три етапи (рисунок 1).

Таблиця 1. Групування міст-мільйонерів (від 1 до 2 млн. мешканців) за чисельністю населення згідно запропонованій класифікації *

Міста-мільйонери України	Харків Дніпропетровськ Одеса
Міста-мільйонери Росії	Новосибірськ Єкатеринбург Нижній Новгород Самара Омськ Казань Челябінськ Ростов-на-Дону Уфа

*за даними 2009 року

Кожен з етапів дослідження можна представити як окрему операцію загального процесу, згідно з чим, проведення кожного з етапів мало за мету здійснити комплексну оцінку розвитку аналізованих у данній роботі міських територій.

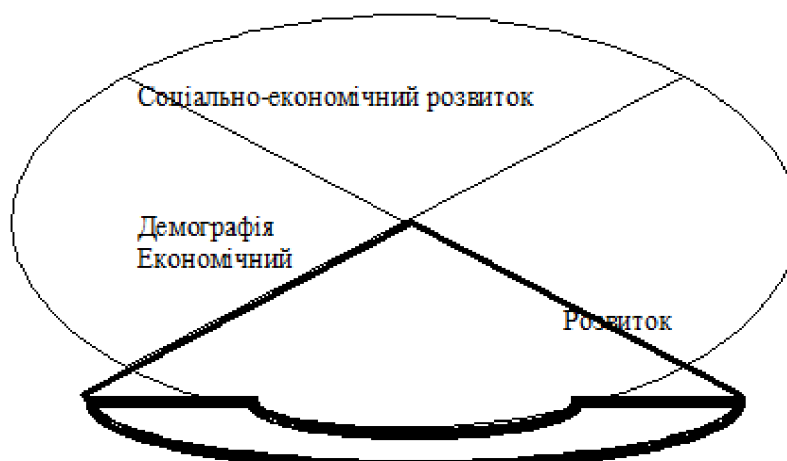

Рис. 1. – Етапи оцінки розвитку міст-мільйонерів.

На першому етапі аналізу соціально – економічного розвитку міст України та Росії було проведено дослідження демографічної ситуації. Виділення демографічних показників в самостійну групу було обумовлене значенням під-

вищення якості життя і комфортності мешкання для досягнення стабільного розвитку міста в довгостроковому аспекті.

У даній роботі показник демографічного розвитку вимірюється коефіцієнтом природного приросту населення на 1000 жителів у рік (табл.2), адже природний приріст населення служить найбільш загальною характеристикою інтенсивності зростання населення. Крім того, чисельність наявного населення за аналізований період в містах-мільйонерах України та Росії зменшилась виключно за рахунок природного скорочення, водночас зафіксовано міграційний приріст населення [10, 11].

Коефіцієнт природного приросту населення в містах-мільйонерах України станом на 2009 рік складав вдвічі більше ніж аналогічний показник російських міст.

Таблиця 2. – Показники демографічного розвитку міст

Міста-мільйонери	Коефіцієнт природного приросту (спаду) населення, на 1000 жителів в рік	
	2008	2009
1	2	3
Україна		
Харків	-3,8	-3
Дніпропетровськ	-4,4	-3,3
Одеса	-3,6	-2,6
В середньому по українських містах -мільйонерах	-3,9	-3,0
Росія		
Новосибірськ	-2,7	-1,9
Єкатеринбург	-0,8	0,5
Нижній Новгород	-6,2	-4,9
Самара	-5,3	-4,6
Омськ	-2,3	-1,1
Казань	-1,5	-0,5
Челябінськ	-1,5	-0,6
Ростов-на-Дону	-3,2	-2,5
Уфа	0,3	1,8
В середньому по російських містах-мільйонерах	-2,6	-1,5

*Розраховано авторами по [10, 11]

На наступному етапі були проаналізовані показники соціально-економічного розвитку всіх міст-мільйонерів, враховуючи рівень матеріального добробуту та соціальний мікроклімат.

Соціально-економічні показники міста багато в чому визначається наступними характеристиками (табл. 3).

Соціально-економічні показники розвитку оцінюваних міст свідчать про вагомому різницю між містами двох країн: середньомісячна номінальна заробітна плата найманого працівника у місті з населенням більш ніж 1 мільйон у Росії складала у 2009 році від 580 до 784 доларів США, у той же час українській мешканець аналогічного міста в середньому заробляв близька 240 доларів США.

Стосовно забезпечення населення житлом, слід підкреслити, що з усіх аналізованих міст лише в Одесі має місце зменшення середньої кількості квадратних метрів які приходяться на одного мешканця міста, загалом населення обох країн забезпечена житлом однаково. Однак, в українських містах відносно міст Росії спостерігається у тричі менший рівень злочинності, що свідчить про більш стабільний соціально-економічний стан країни.

Таблиця 3. Соціально-економічні показники розвитку міст-мільйонерів.

	Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, дол.США **		Забезпеченість населення житлом, кв. м загальної площі у середньому на 1 мешканця		Рівень злочинності у розрахунку на 1000 осіб наявного населення, одиниць	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	2	3	4	5	6	7
Україна						
Харків	221,1	237,1	20,8	21,1	10,1	10,6
Дніпропетровськ	236,6	241,7	20,7	20,9	8	10,4
Одеса	220,1	237,5	18,7	18,6	9,8	10
В середньому по українських містах-мільйонерах	226	238,8	20	20,3	9,3	10,3
Росія						
Новосибірськ	702,4	718,6	21,6	22	30,7	29,9
Скатеринбург	768,9	784,8	21,7	22,1	34,7	32,5
Нижній Новгород	596,8	648,2	21,6	22	36,8	39,5
Самара	595,5	624,4	22,5	23,1	36	32,7
Омськ	540	581,2	21,8	22,2	23,7	20,7
Казань	540,6	581,7	21,9	22	31,5	26
Челябінськ	588,8	601,8	22,5	23	30	28,4
Ростов-на-Дону	587,6	648,1	21,5	22,3	29,2	22,9
Уфа	649,1	686,7	20,4	20,8	24,1	23,1
В середньому по російських містах-мільйонерах	618,9	652,8	21,7	22,2	30,7	26,4

*Розраховано авторами по [10, 11]

**Показники розраховані у доларах США за курсом НБУ на 16.03.2012

На третьому етапі була проведена оцінка показників економічного розвитку територій (табл.4).

Таблиця 4. Показники економічного розвитку територій.

	Обсяг інвестицій в основний капітал у розрахунку на одну особу, дол.США ** (у фактичних цінах)		Число підприємств і організацій (на кінець року; за даними державної реєстрації), одиниць		Обсяг роздрібного товарообороту підприємств у розрахунку на одну особу, дол.США **	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	2	3	4	5	6	7
Україна						
Харків	614,8	386,8	56397	57035	1247,5	1169,8
Дніпропетровськ	1033,6	657,4	54736	55775	1634,5	1350,2

Одеса	882,8	728,3	44460	45437	1359	1412,8
В середньому по українських містах-мільйонерах	843,7	590,8	51864,3	52749	1413,7	1310,9
Росія						
Новосибірськ	1234,7	1139,5	174997	176016	1689	1745,1
Єкатеринбург	1879,2	1188,5	137519	144301	1769,4	1878,5
Нижній Новгород	1297,5	1433,6	89529	91245	2086,1	1957,1
Самара	1553,8	1216,3	59227	60976	2119,9	1973,2
Омськ	1435,5	1067,2	34803	36872	807,3	925,7
Казань	1999,1	1991,6	49191	51182	1796,4	1738,9
Челябінськ	1353,5	1042,9	60511	65076	1418	1335,2
Ростов-на-Дону	1673,6	1301,5	46843	43288	2166,7	1992,7
Уфа	1811,4	1352,4	42525	45297	2138,7	1310,1
В середньому по російських містах-мільйонерах	1582	1303,7	77238,3	79361,4	1776,8	1650,7

*Розраховано авторами по [10, 11]

**Показники розраховані у доларах США за курсом НБУ на 16.03.2012

Аналіз показників економічного розвитку міських територій дозволяє прийти висновків, що міста-мільйонери Росії найбільш економічно розвинені, це стосується не лише обсягу інвестицій в основний капітал та обсягу роздрібного товарообороту, а і кількості зареєстрованих підприємств і організацій.

Узагальнені результати представлені на рис. 2.

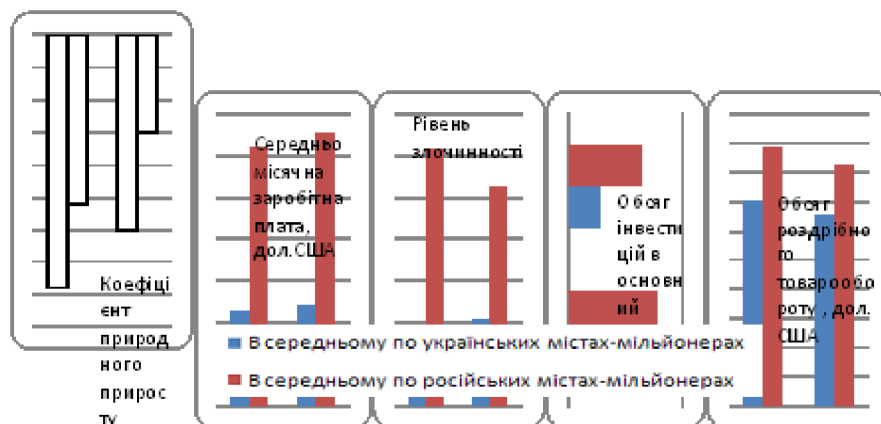

Рис. 2. Порівняльна оцінка демографічного становища міст-мільйонерів.

Проведене дослідження дозволяє прийти висновків, що сучасні українські міста-мільйонери справляються з вирішенням проблем життєзабезпечення своїх мешканців менш ефективно ніж Росія, тому досвід сусідньої країни з аналогічними проблемами у розвитку міських територій може бути використаний для поліпшення ситуації, яка склалась в Україні.

Список літератури: 1. Interactive Infographic of the World's Best Countries: NEWSWEEK's list of the world's best countries: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2010/08/15/interactive-infographic-of-the-worlds-best-countries.html> 2. 2010 Legatum Prosperity Index: [електронний ресурс] // Режим доступу: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** 2009 Legatum Prosperity Index: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.li.com> 4. Mercer's 2011 Quality of Living ranking high lights – Global: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mercer.com/articles/quality-of-living-survey-report-2011> 5. Best places in the world to invest in 2011: [електронний ресурс] // Режим доступу:

<http://www.belfasttelegraph.co.uk/business/business-money/business-investments/best-places-in-the-world-to-invest-in-2011-15044869.html#ixzz1gnjaaRvB> 6. Украинцам в России живется лучше?: [электронный ресурс] // Режим доступа: <http://finance.obozrevatel.com/fea/46237-ukraintsam-v-rossii-zhivetsya-luchshe.htm> 7. Сайт Статкомитета СНГ: [электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.cisstat.com/> 8. Семенов-Тянь-Шанский В. Город и деревня в Европейской России. Очерк экономической географии с 16 картами и картограммами / Записки Импер. русск. геогр. о-ва, том X, выпуск 2. — СПб., 1910. 9. Официальный веб-сайт Центральные учреждений Организации Объединенных Наций: [электронный ресурс] // Режим доступа: www.un.org/ru/ 10. Держкомстат України: [электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 11. Федеральная служба государственной статистики: [электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>

Надійшла до редколегії 16.03.12